

KANCELARIA SENATU

BIURO ANALIZ, DOKUMENTACJI I KORESPONDENCJI

Warszawa, dnia 12 grudnia 2017 r.

BADK/DPK-133-66/17 JK

P9-39/17

Nr: 32633/2	Data wpływu petycji 9 października 2017 r.
	Data sporządzenia informacji o petycji 12 grudnia 2017 r.

REPRESJONOWANI

TEMAT

**DOPRECYZOWANIE DEFINICJI TAJNEJ WSPÓLPRACY
Z ORGANAMI BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA PRL**

WNOSZACY PETYCJE: petycja zbiorowa

Stowarzyszenie Walczących o Niepodległość 1956–89.

PRZEDMIOT PETYCJI:

Podjąć inicjatywę ustawodawczą w sprawie zmiany ustawy z dnia 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych, w celu doprecyzowania definicji tajnej współpracy z organami bezpieczeństwa państwa PRL.

UZASADNIENIE WNOSZĄCYCH PETYCJE:

Autorzy petycji kwestionują trafność postanowień art. 4 pkt 2 ustawy o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych. Stwierdza się w nim, że omawiany status przysługuje osobie, co do której w archiwum Instytutu Pamięci Narodowej nie zachowały się dokumenty wytworzone przez nią lub przy jej udziale, w ramach czynności wykonywanych przez nią w charakterze tajnego informatora lub pomocnika przy operacyjnym zdobywaniu informacji przez organy bezpieczeństwa państwa.

Autorzy petycji mają świadomość, że celem powyższego przepisu miało być wyeliminowanie z tego zacnego grona osób, które współpracowały z organami bezpieczeństwa PRL. Jednak, w opinii Stowarzyszenia, tak sformułowany przepis jest „sprzeczny z zasadami demokratycznego państwa prawnego i sprawiedliwości społecznej”. Bowiem „notatki służbowe mają charakter jednostronny, czyli zostały sporządzone przez funkcjonariusza”. Notatka taka mogła być sporządzana bez wiedzy i udziału osoby, na którą funkcjonariusz organów bezpieczeństwa państwa się powoływał. W przytoczonym w petycji orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego i Sądu Najwyższego stwierdzono, że fakt spotkań z funkcjonariuszem SB i sporządzenie przez niego jednostronnej notatki, gdy nie ma zobowiązań danej osoby do współpracy czy pobierania wynagrodzenia za przekazywane informacje – nie może być uznany za świadomą współpracę.

W związku z powyższym, przedstawiciele Stowarzyszenia twierdzą, że przepis art. 4 pkt 2 ustawy o działaczach opozycji antykomunistycznej (...) należy uznać za „niefortunny” i krzywdzący dla wielu osób. Chcą go zmienić w taki sposób, by jedynie stwierdzenie faktu świadomej współpracy, a nie domniemanie było powodem uznania określonych osób za tajnych współpracowników lub informatorów służb PRL.

W dołączonym do petycji projekcie ustawy proponuje się w art. 4, mówiącym o statusie działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych, zmienić brzmienie pkt 2 – status ten ma przysługiwać osobie „która nie podjęła współpracy z organami bezpieczeństwa państwa w rozumieniu art. 3a ustawy z dnia 18

października 2006 r. o ujawnieniu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów”.

STAN PRAWNY:

Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.) w art. 61 określa prawo obywateli do informacji. Obywatel ma prawo do uzyskiwania informacji o działalności organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne, obejmuje ono m.in. dostęp do dokumentów. Ograniczenie tego prawa może nastąpić wyłącznie ze względu na określone w ustawach: ochronę wolności i praw innych osób i podmiotów gospodarczych oraz ochronę porządku publicznego, bezpieczeństwa lub ważnego interesu gospodarczego państwa. Tryb udzielania tych informacji określają ustawy.

Ustawa z dnia 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych (Dz. U. poz. 693 ze zm.) została uchwalona w celu uznania szczególnych zasług dla Polski tych jej obywateli, którzy w latach 1956–1989 z narażeniem własnego życia, wolności, majątku lub praw pracowniczych angażowali się w działalność antykomunistyczną zmierzającą do odzyskania suwerenności i niepodległości Ojczyzny lub byli z tych powodów represjonowani. Ustawa reguluje m.in. zasady nabywania statusu działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych (art. 1).

Działaczem opozycji antykomunistycznej jest osoba, która w okresie od 1 stycznia 1956 r. do 4 czerwca 1989 r. łącznie przez co najmniej 12 miesięcy, prowadziła, w ramach struktur zorganizowanych lub we współpracy z nimi, zagrożoną odpowiedzialnością karną, działalność na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości i suwerenności lub respektowania politycznych praw człowieka w Polsce. Do okresu 12 miesięcy nie wlicza się okresów działalności w ramach niezależnego ruchu związkowego lub niezależnego ruchu studenckiego, prowadzonej w okresie od 31 sierpnia 1980 r. do 12 grudnia 1981 r. (art. 2).

Osobą represjonowaną z powodów politycznych jest osoba (art. 3), która w okresie od 1 stycznia 1956 r. do 31 lipca 1990 r.:

1) przebywała:

a) w więzieniu lub innym miejscu odosobnienia na terytorium Polski na mocy wyroku wydanego w latach 1956–1989 albo bez wyroku jednorazowo przez okres dłuższy niż 48 godzin lub wielokrotnie przez łączny okres dłuższy niż 30 dni, za działalność na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości i suwerenności lub respektowania politycznych praw człowieka w Polsce;

b) w ośrodku odosobnienia na podstawie art. 42 dekretu z dnia 12 grudnia 1981 r.

o stanie wojennym za działalność na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości i suwerenności lub respektowania politycznych praw człowieka w Polsce;

2) przez okres powyżej 30 dni pełniła zasadniczą lub czynną służbę wojskową w ramach ćwiczeń wojskowych, do której odbycia została powołana z przyczyn politycznych za działalność na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości i suwerenności lub respektowania politycznych praw człowieka w Polsce;

3) brała udział w wystąpieniu wolnościowym na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości i suwerenności lub respektowania politycznych praw człowieka w Polsce i w związku z tym ponosiła określone konsekwencje;

4) była poszukiwana listem gończym, oskarżona lub skazana za popełnienie przestępstwa lub wielokrotnie skazywana za popełnienie wykroczenia, za działalność na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości i suwerenności lub respektowania politycznych praw człowieka w Polsce.

Status działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych przysługuje osobie (art. 4):

1) która nie była pracownikiem, funkcjonariuszem lub żołnierzem organów bezpieczeństwa państwa, chyba że przedłoży dowody, że przed 31 lipca 1990 r., bez wiedzy przełożonych, czynnie wspierała osoby lub organizacje działające na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości i suwerenności lub respektowania politycznych praw człowieka w Polsce i

2) co do której w archiwum IPN nie zachowały się dokumenty wytworzone przez nią lub przy jej udziale, w ramach czynności wykonywanych przez nią w charakterze tajnego informatora lub pomocnika przy operacyjnym zdobywaniu informacji przez organy bezpieczeństwa państwa.

Status działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych potwierdza, w drodze decyzji administracyjnej, Szef Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych po stwierdzeniu przez Prezesa IPN, że osoba ubiegająca się o potwierdzenie statusu działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych spełnia warunki, o których mowa w art. 4.

Status ten potwierdza się na wniosek działacza opozycji, osoby represjonowanej z powodów politycznych, wdowy lub wdowca po nich lub innego członka rodziny zmarłego działacza lub osoby represjonowanej (art. 5).

Ustawa z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów (Dz. U.

z 2016 r., poz. 1721 ze zm.), tzw. ustawa lustracyjna, określa zasady i tryb ujawniania informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa oraz treści tych dokumentów, znajdujących się w archiwum IPN, tryb składania oraz oceny zgodności z prawdą oświadczeń dotyczących pracy lub służby w tych organach lub współpracy z nimi w okresie od 22 lipca 1944 r. do 31 lipca 1990 r. (art. 1).

W art. 3a, do którego odwołują się autorzy petycji, ustawa zawiera definicję współpracy z organami bezpieczeństwa państwa PRL. Była to świadoma i tajna współpraca z ogniwami operacyjnymi lub śledczymi organów bezpieczeństwa państwa w charakterze tajnego informatora lub pomocnika przy operacyjnym zdobywaniu informacji. Było nią również świadome działanie, którego obowiązek wynikał z ustawy obowiązującej w czasie tego działania w związku z pełnioną funkcją, zajmowanym stanowiskiem, wykonywaną pracą lub pełnioną służbą, jeżeli informacje przekazywane były organom bezpieczeństwa państwa w zamiarze naruszenia wolności i praw człowieka i obywatela. Natomiast służbą nie było pełnienie jej w organach, o których mowa w art. 2 ustawy, której obowiązek wynikał z ustawy obowiązującej w tamtym czasie.

Organami bezpieczeństwa państwa, w rozumieniu ustawy (art. 2), były:

- 1) Resort Bezpieczeństwa Publicznego PKWN;
- 2) Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego;
- 3) Komitet do Spraw Bezpieczeństwa Publicznego;
- 4) jednostki organizacyjne podległe organom, o których mowa w pkt 1–3, a w szczególności jednostki Milicji Obywatelskiej w okresie do 14 grudnia 1954 r.;
- 5) instytucje centralne Służby Bezpieczeństwa MSW i podległe im jednostki w wojewódzkich, powiatowych i równorzędnych komendach Milicji Obywatelskiej oraz w wojewódzkich, rejonowych i równorzędnych urzędach spraw wewnętrznych;
- 6) Akademia Spraw Wewnętrznych;
- 7) Zwiad Wojsk Ochrony Pogranicza;
- 8) Zarząd Główny Służby Wewnętrznej jednostek wojskowych MSW i podległe mu komórki;
- 9) Informacja Wojskowa;
- 10) Wojskowa Służba Wewnętrzna;
- 11) Zarząd II Sztabu Generalnego Wojska Polskiego;
- 12) inne służby Sił Zbrojnych prowadzące działania operacyjno-rozpoznawcze lub dochodzeniowo-śledcze, w tym w rodzajach broni oraz w okręgach wojskowych.

Obowiązek złożenia oświadczenia lustracyjnego, dotyczącego pracy lub służby

w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z tymi organami w okresie od 22 lipca 1944 r. do 31 lipca 1990 r., mają osoby pełniące funkcje publiczne, o których mowa w art. 4, urodzone przed 1 sierpnia 1972 r. Złożenie oświadczenia lustracyjnego powoduje wygaśnięcie obowiązku jego powtórnego złożenia w przypadku późniejszego kandydowania lub wykonywania funkcji publicznej, z którą związany jest ten obowiązek (art. 7). W art. 8 wymienia się organy właściwe do przedłożenia oświadczenia lustracyjnego przez kandydata aspirującego na daną funkcję. Osoby składające oświadczenie lustracyjne, w zakresie jego treści, są zwolnione z mocy prawa z obowiązku zachowania w tajemnicy informacji niejawnych (art. 9).

W sprawach zgodności z prawdą oświadczeń lustracyjnych orzeka, w składzie 3 sędziów, sąd okręgowy właściwy ze względu na miejsce zamieszkania osoby składającej oświadczenie lustracyjne (art. 17). Każdy ma prawo wystąpić z wnioskiem do IPN o udostępnienie do wglądu kopii akt sprawy lustracyjnej zakończonej prawomocnym orzeczeniem sądu (art. 18). Do osoby lustrowanej mają zastosowanie przepisy dotyczące oskarżonego w postępowaniu karnym (art. 21). Prawomocne orzeczenie sądu stwierdzające fakt złożenia przez lustrowanego niezgodnego z prawdą oświadczenia lustracyjnego powoduje pozbawienie go na 10 lat biernego prawa wyborczego na urząd Prezydenta RP (art. 21g).

PRACE LEGISLACYJNE:

Brak.

DZIAŁANIA POWIĄZANE:

Sąd Najwyższy w Postanowieniu z dnia 25 lutego 2016 r., sygn. akt I KZP 17/15, stwierdził: „W ustawie tej (*lustracyjnej*) nie sformułowano obowiązku ujawnienia każdego rodzaju tajnej współpracy z tymi organami. Ograniczenie to wynika z treści art. 3a ust. 1 tej ustawy oraz poglądu wyrażonego przez Trybunał Konstytucyjny w wyroku w sprawie sygn. akt K 39/97. Przyjęto tu, że ujawnienia wymaga tylko taka współpraca, która spełnia kumulatywnie pięć warunków:

- po pierwsze, musi polegać na kontaktach z organami bezpieczeństwa państwa i przekazywaniu informacji tym organom,
- po drugie, musi mieć charakter świadomy,
- po trzecie, współpraca winna być tajna, co oznacza, że fakt nawiązania współpracy, a także jej przebieg, ma pozostać tajemnicą, w szczególności wobec tych osób i środowisk, których miały dotyczyć przekazywane informacje,
- po czwarte, współpraca musi wiązać się z operacyjnym zdobywaniem informacji przez organy bezpieczeństwa państwa,

– po piąte, nie mogła ograniczać się do samej deklaracji woli, lecz winna była materializować się w świadomie podejmowanych konkretnych działaniach w celu urzeczywistnienia podjętej współpracy”.

Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 5 lutego 2015 r., sygn. akt IV KK 315/14, uznał, że dla osoby lustrwanej podejrzewanej o współpracę z SB – ocena działalności powinna opierać się na faktach, a nie na domniemaniach. Sąd ma obowiązek rozważyć wszystkie zarzuty i wnioski. Spotkania z funkcjonariuszami SB – nawet jeśli powstawały z nich notatki – nie są wystarczającym dowodem współpracy.

INFORMACJE DODATKOWE:

Ustawa lustracyjna w preambule wyjaśnia powody, które stały u podstaw jej uchwalenia i stwierdza, iż „praca albo służba w organach bezpieczeństwa państwa komunistycznego, lub pomoc udzielana tym organom przez osobowe źródło informacji, polegające na zwalczaniu opozycji demokratycznej, związków zawodowych, stowarzyszeń, kościołów i związków wyznaniowych, łamaniu prawa do wolności słowa i zgromadzeń, gwałceniu prawa do życia, wolności, własności i bezpieczeństwa obywateli, była trwale związana z łamaniem praw człowieka i obywatela na rzecz komunistycznego ustroju totalitarnego”. Ponadto istnieje „konieczności zapewnienia obsady funkcji, stanowisk i zawodów wymagających zaufania publicznego przez osoby, które swoim dotychczasowym postępowaniem dają i dawały w przeszłości gwarancje uczciwości, szlachetności, poczucia odpowiedzialności za własne słowa i czyny, odwagi cywilnej i prawości, oraz ze względu na konstytucyjne gwarancje zapewniające obywatelom prawo do informacji o osobach pełniących takie funkcje, zajmujących takie stanowiska i wykonujących takie zawody”.

Trybunał Konstytucyjny badając zgodność ustawy lustracyjnej z 2006 r. z Konstytucją RP stwierdził: „Preambuła przede wszystkim określa cel ustawy i determinuje jej charakter, co wpływa na ocenę, czy ustawa odpowiada standardom konstytucyjności (wyrok TK z 11 maja 2007 r., sygn. akt K 2/07). Warto uzupełnić przytoczone stwierdzenie o przypomnienie, że fragment preambuły ustawy lustracyjnej z 2006 r., wskazanym powyżej wyrokiem, Trybunał Konstytucyjny uznał za niezgodny z Konstytucją RP. Jest to sam w sobie poważny argument za przyjęciem normatywnego charakteru preambuły omawianej ustawy” (ustawa lustracyjna z 1997 r. nie zawierała preambuły) (z postanowienia Sądu Najwyższego z 25 lutego 2016 r., sygn. akt I KZP 17/15).

OPRACOWAŁA

Jolanta Krynicka

WICEDYREKTOR

Danuta Antoszkiewicz